

Nr 18

Utlåtande i anledning av motion angående anslag till mjölktransporter inom glesbygdsområden.

I den vid 1968 års riksdag väckta motionen II: 360 av herr *Larsson* i Umeå har hemställts att riksdagen måtte besluta att under nionde huvudtiteln uppföra ett anslag om 2 milj. kr. som ställes till mejeriföreningarnas disposition att användas för mjölktransporter för icke lönsamma transporter inom glesbygdsområden.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden över motionen II: 360 av *statens jordbruksnämnd, lantbruksstyrelsen, Sveriges lantbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk. Se Bilaga* till detta utlåtande.

Utskottet. I nu ifrågavarande motion erinras om att pågående nedläggning av jordbruk inom glesbygdsområdena bl. a. har haft till följd att kostnaderna för transport av mjölk från producent till mejeri starkt fördyrats på grund av det sviktande transportunderlaget. Detta har i sin tur lett till att transportererna på många håll helt upphört. Motionären framhåller att en nedläggning av mjölkproduktionen i de flesta fall ej kan ekonomiskt kompenseras med annan verksamhet. Enligt motionärens mening bör ett statligt stöd utgå till sådana mjölkproducenter som på grund av alltför höga fraktkostnader blivit utestängda från möjligheten att få avsättning för sin produktion. I motionen yrkas att riksdagen för nämnda ändamål anvisar ett anslag av 2 milj. kr. att såsom fraktutjämningsbidrag ställas till mejeriföreningarnas disposition.

Av de i ärendet hörda remissinstanserna finner Sveriges lantbruksförbund det ändamålsenligt att ett anslag ställs till statens jordbruksnämnds förfogande för att övergångsvis användas som hjälp till nu ifrågavarande mjölkleverantörer, intill dess de hunnit avveckla mjölkproduktionen och övergå till annan produktion. Även Riksförbundet Landsbygdens folk ställer sig positivt och tillstyrker i princip vad i motionen förslagits. Statens jordbruksnämnd och lantbruksstyrelsen har däremot avstyrkt motionen. Jordbruksnämnden erinrar bl. a. om att statsmakterna intagit den principella inställningen att jordbruk, som genom sitt läge har svårt att leverera mjölk till mejeri, i första hand får överväga att ändra produktionsinriktning. Vad gäller förhållandena i norra Sverige, vilka särskilt berörts i motionen, fram-

håller nämnden dessutom att det särskilda stöd som utgår till mjölkproduktionen i Norrland och vissa delar av Svealand och Götaland i form av extra mjölkpristillägg motiveras av de för mjölkproduktionen i dessa områden sämre betingelserna, vari även innefattas långa transportavstånd för mjölk till mejeri. Lantbruksstyrelsen, som delar den av nämnden redovisade principiella uppfattningen i frågan, framhåller att ett särskilt statsbidrag som stöd till ej lönsamma mjölktransporter inom glesbygder i flertalet fall skulle motverka en rationell anpassning av produktionen.

Utskottet ansluter sig till de synpunkter som anförts av de båda sistnämnda remissinstanserna och förordar därför att motionen lämnas utan bifall av riksdagen.

I sammanhanget anser sig utskottet böra framhålla att ett genomförande av de förslag rörande s. k. omställningsbidrag som Kungl. Maj:t nyligen lagt fram för riksdagen i proposition nr 29 i åtskilliga fall bör kunna bli av betydelse även för lösandet av de problem, som aktualiserats i nu föreliggande motion.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

att riksdagen lämnar motionen II: 360 utan åtgärd.

Stockholm den 26 mars 1968

På jordbruksutskottets vägnar:

ERIC MOSSBERGER

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Mossberger (s), Hedström (s), Carl Eskilsson (h), Skårman (fp), Magnusson (s), Augustsson (s), Lundberg (h), Karl-Erik Eriksson (fp), Manne Olsson (s) och Wikberg (cp);

från andra kammaren: herrar Lindström (s)*, Arweson (s), Eliasson i Moholm (h)*, Johanson i Västervik (s), Persson i Skänninge (s)*, Nilsson i Lönsboda (fp), Trana (s), Persson i Heden (cp), Berndtsson (fp) och Larsson i Norderön (cp).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar Skårman (fp), Karl-Erik Eriksson (fp), Wikberg (cp), Nilsson i Lönsboda (fp), Persson i Heden (cp), Berndtsson (fp) och Larsson i Norderön (cp), som anser att tredje och fjärde styckena av utskottets yttrande samt utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»Utskottet vill i förevarande sammanhang erinra om att riksdagen i samband med antagandet av riktlinjer för jordbrukspolitiken förra året uttalade sig för att en betydande jordbruksproduktion även i fortsättningen borde upprätthållas i norra Sverige med hänsyn till de särskilda förhållandena där. Den nu väckta motionen behandlar ett problem som i hög grad är aktuellt inom berörda område av vårt land. De svårigheter som den för jordbruket i förevarande delar av landet viktiga mjölkproduktionen har att brottas med visar vikten av att särskilda åtgärder sätts in för att riksdagens målsättning för ifrågavarande jordbruk skall kunna uppfyllas. Dessa svårigheter är dock såsom anförs i motionerna icke begränsade till norrlandsområdet utan är i hög grad kännbara även inom andra glesbygdsområden i vårt land. Vad gäller det extra mjölkpristillägget är det i och för sig riktigt att en del av detsamma får anses utgöra kompensation för de merkostnader, som förorsakas av sämre betingelser för mjölkproduktionen i berörda delar av landet, bl. a. till följd av långa transportavstånd. Dock kan ifrågavarande statliga stöd endast komma i fråga beträffande vissa delar av landet. Dessutom är dess värde begränsat därigenom att någon ändring av bidragsbeloppen inte skett sedan 1962. Ett ytterligare stöd från det allmänna till mjölkproduktionen inom mera utpräglade glesbygdsområden synes därför välmotiverat och stå i god överensstämmelse med riksdagens uttalade intentioner i förevarande avseende. Utifrån denna synpunkt anser utskottet sig böra biträda det i förevarande motion framlagda förslaget att ett särskilt anslag till fraktbidrag för nästa budgetår anvisas över budgeten. Anslaget bör ställas till statens jordbruksnämnds förfogande att användas för utbetalning till mejeriföreningar av fraktutjämningsbidrag för upprätthållande av transporter av mjölk från sådana avsides boende producenter som på grund av alltför höga transportkostnader eljest skulle bli avstängda från leveransmöjligheter. Det i motionen föreslagna beloppet synes väl avvägt, och utskottet tillstyrker därför att 2 milj. kr. anvisas för ändamålet. Medlen bör bestridas från ett särskilt reservationsanslag under nionde huvudtiteln, benämnt Bidrag till vissa mjölktransporter. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t eller efter Kungl. Maj:ts bemyndigande statens jordbruksnämnd att med beaktande av vad nu anförts utfärda närmare bestämmelser i fråga om anslagets användning.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

att riksdagen med bifall till motionen II: 360 till *Bidrag till vissa mjölktransporter* för budgetåret 1968/69 under nionde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 2 000 000 kr.»

Yttranden över motionen II: 360**Statens jordbruksnämnd (5.3.1968)**

Jordbruksnämnden avstyrker bifall till motionen och anför.

Jordbruksnämnden får till en början framhålla, att det särskilda stöd, som utgår till mjölkproduktionen i Norrland samt vissa delar av Svealand och Götaland i form av extra mjölkpristillägg, motiveras av de för mjölkproduktionen i dessa områden sämre betingelserna, vari även innefattas långa transportavstånd för mjölk till mejeri. Ifrågavarande problem har alltid funnits och — med undantag för tiden under andra världskriget och de närmaste åren därefter, då av försörjningspolitiska skäl särskilda fraktdrag utgick för att samla in mesta möjliga kvantiteter mjölk till mejeri — har statsmakterna intagit den principiella inställningen att jordbruk, som genom sitt läge har svårt att leverera sin mjölk till mejeri, i första hand får överväga att ändra produktionsinriktningen. Detta kan ske t. ex. genom att mjölken används till kalvuppfödning eller att jordbruket producerar andra grödor än sådana som har samband med mjölkproduktionen.

I enskilda fall kan fråga om leverans av mjölk till mejeri bli föremål för jordbruksnämndens prövning på grund av villkorsbestämmelserna i mjölkpristilläggskungörelsen (SFS 1967: 525). Enligt denna kungörelse utgår mjölkpristillägg under villkor, bland andra, att mejeriet på skäliga villkor tar emot mjölk från mjölkproducent som gör framställning därom. Enligt de bestämmelser, som nämnden utfärdat på grund av kungörelsen, gäller, bland annat, att mejeri kan vägra att ta emot mjölk, om detta ur trafiktekniska eller trafikekonomiska synpunkter kan anses skäligt. (Om mejeri likväl tar emot mjölk från sådan producent, må för mjölken betalas lägre pris än som utgår till övriga leverantörer.) Mejeri kan således inte, om det önskar behålla mjölkpristillägget, utan vidare lägga ned intransporten av mjölk från avlägset eller i andra avseenden olämpligt belägna gårdar med mjölkproduktion.

Lantbruksstyrelsen (16.2.1968)

Lantbruksstyrelsen, som framhåller att det genom att med särskilt statsbidrag stödja ej lönsamma mjölktransporter inom glesbygder i flertalet fall skulle motverka en rationell anpassning av produktionen, avstyrker bifall till motionen och anför.

Mjölktransporterna från producenterna ombesörjes i allmänhet av mejeriföreningarna vilka låter hämta mjölken utefter vissa kör- eller transportlinjer. Producenterna debiteras i regel samma transportkostnad per kg mjölk oavsett hur långt mjölken transporteras. Producenterna har själva att svara för transporten fram till körlinjen. Blir transportunderlaget för litet måste körlinjerna läggas om eller dras in. Detta är ett ofrånkomligt led i rationaliseringen. I en del sådana fall kan mjölkproducenterna åta sig längre fram-

körningsväg eller låta transportera mjölken på annat sätt exempelvis — som anföres i motionen — med statlig eller enskild linjetrafik eller enskilda entreprenörer. Härvid kan transportkostnaderna öka avsevärt vilket i en del fall får till följd att mjölkproduktionen måste upphöra även om förutsättningarna för en rationell produktion hos det enskilda företaget eljest är goda. Dras en körlinje in måste ofta mjölkproduktion för avsalu inom det berörda området upphöra.

I nämnda fall bör undersökas huruvida fortsatt mjölkproduktion med ökade transportkostnader kan konkurrera med alternativ användning av produktionsresurserna såsom köttproduktion med nöt eller får. I den mån arbetsinkomsten i företaget blir otillräcklig till följd av en produktionsomläggning kan även andra rationaliseringsåtgärder såsom strukturrationalisering och upptagande av andra produktionsgrenar behöva vidtas.

Bistånd för planläggning och genomförande av nämnda åtgärder kan i vanlig ordning erhållas genom lantbruksnämnderna. Nämnderna har också att i sin verksamhet med planläggning av jordbruksföretag beakta avsättningsförhållandena för produkterna.

Sveriges lantbruksförbund (5.3.1968)

Lantbruksförbundet tillstyrker att det begärda anslaget ställs till statens jordbruksnämnds förfogande för den användning som motionären angett och anför därvid.

Lantbruksförbundet har tidigare yttrat sig över motioner syftande till åtgärder för att mildra de svårigheter som med den pågående omstrukturen av jordbruket uppstår för befolkningen i landets glesbygder (motionsparet I: 494 och II: 916). Den nu aktuella motionen har samma grundsyfte. Motionären har nämligen hemställt, att riksdagen måtte besluta om anslag av 2 milj. kr. att ställas till mejeriföreningarnas disposition att användas för mjölktransporter för icke lönsamma transporter inom glesbygdsområdena.

I motionen har lämnats en allmän och utförlig redogörelse för de transporttekniska och transportekonomiska svårigheter, som blivit följden av den snabba nedläggningen av jordbruk inom glesbygdsområdena. Såsom i motionen framhålls torde de anförda förhållandena vara särskilt utpräglande i norra Sverige. De förekommer dock även i stor utsträckning inom glesbygderna i Värmland, Dalsland, Bohuslän och Småland.

På grund av nedläggningen av jordbruk, övergång till kreaturslös jordbruksdrift eller nedläggning av mjölkproduktionen synes mångenstädes följden ha blivit en sådan uttunning av transportunderlaget, att transportlinjerna — busslinjer och körlinjer — av kostnadsskäl måst omläggas och i vissa fall helt eller delvis nedläggas.

Såsom motionären framhåller har det extra mjölkpristillägget i Norrland varit oförändrat en längre tid och ej anpassats till det förändrade kostnadsläget. Det är i och för sig riktigt, att en del av det extra mjölkpristillägget får anses utgöra bidrag till kostnaderna för intransport av mjölk till mejerierna. I samband med avvecklingen av körlinjebidragen den 1 september 1950 ökades nämligen de extra mjölkpristilläggen med 5 öre/kg mjölkfett, vilket motsvarade ca 0,2 öre/kg mjölk.

Med hänsyn till den tid, som stått till förfogande för avgivande av yttrandet, har Lantbruksförbundet inte hunnit att från mejerierna införskaffa underlag för en allsidig belysning och kartläggning av transportförhållan-

dena inom glesbygdsområdena. Ej heller är förbundet nu berett att uttala sig om hur det begärda anslaget borde fördelas.

Eftersom glesbygdsområden återfinns även inom andra områden än där extra mjölkpristillägg utgår, vill Lantbruksförbundet ifrågasätta, om ett anslag bör fördelas enligt generella regler eller efter prövning i enskilda fall enbart inom områden med extra mjölkpristillägg.

Lantbruksförbundet finner det ändamålsenligt, att ett sådant anslag ställs till Statens jordbruksnämnds förfogande för att användas såsom hjälp under en övergångstid eller såsom ett engångsbelopp eller vederlag till sådana leverantörer, som på grund av omläggning eller nedläggning av körlinjer åsamkas stora kostnader för mjölkens transport, under viss tid, intill dess leverantören hunnit avveckla sin mjölkproduktion och övergå till annan produktion.

Enligt punkt nr 25 i Jordbruksnämndens cirkulär nr 70/1960, med dess lydelse enligt cirkulär nr 48/1967, kan mejeri vägra mottaga mjölk, om sådan vägran ur trafiktekniska eller trafikekonomiska synpunkter kan anses skäligen. Mottagar mejeri mjölk från sådan producent, må för mjölken betalas lägre pris än som utgår till övriga leverantörer.

I de fall det enligt villkoren för erhållandet av mjölkpristillägg inte utgör hinder för att mejeri företar här ovan angiven åtgärd mot mjölkleverantör, vore det önskvärt om Jordbruksnämnden — utan att därmed hindra rationaliseringen — kunde av sociala skäl i dylika fall medge bidrag ur ett sådant anslag.

Riksförbundet Landsbygdens folk (11.3.1968)

Riksförbundet tillstyrker i princip vad motionären föreslagit och hemställer att de närmare villkoren för utbetalning av det föreslagna statsbidraget blir föremål för utredning exempelvis inom statens jordbruksnämnd. Riksförbundet anför vidare.

Det är obestriddligt att de olägenheter för befolkningen i glesbygderna som motionären berör är en realitet. Indragningen av mjölklinjer innebär för många jordbrukare att de så att säga blir friställda och saknar möjlighet att fortsättningsvis uppnå en någorlunda acceptabel inkomst. Snabba anpassningar av jordbruksdriften är i allmänhet inte möjliga allra minst för jordbrukare i något högre ålder. Även om alternativ till mjölkproduktion kan stå till buds ger de som regel en kraftigt sänkt arbetsinkomst på mindre enheter. Indragningen av körlinjer för mjölk är sålunda en fråga av näringspolitisk vikt i en glesbygd.

Vad ovan anförts har även av statsmakterna beaktats så tillvida att i Kungl. Maj:ts kungörelse om pristillägg för mjölk m. m. (SFS 525/1967) som villkor för att ett mejeri skall vara berättigat uppbära mjölkpristillägg och utjämningsbidrag bl. a. stadgats villkoret »att mejeriet på skäliga villkor tar emot mjölk från mjölkproducent som gör framställning därom». I nyss nämnda kungörelse sägs vidare »Brister mejeri med avseende på villkor som anges i 6 § skall mejeriet i den mån jordbruksnämnden bestämmer återbetala mjölkpristillägg och utjämningsbidrag som mejeri tagit emot för den tid bristen förelegat».

Det kan sålunda fastslås dels att mejeri icke utan vidare äger rätt att upphöra med hämtningen av mjölk från vissa leverantörer och dels att jordbruksnämnden har att bestämma huruvida kostnaderna för hämtning av mjölk eller olägenheterna i övrigt att upprätthålla en körlinje är så stora

att indragning av körlinjen är förenlig med mejeriets skyldighet att på *skäliga villkor* ta emot mjölk från mjölkproducent som önskar leverera. Jordbruksnämnden har utfärdat särskilda bestämmelser för tolkningen av nu nämnda villkor dvs. under vilka allmänna förutsättningar kan anses skäligt att mejeri vägrar ta emot mjölk från viss leverantör på grund av för höga transportkostnader.

Efter hand som mjölkproduktionen utglesas i vissa bygder stiger ofta hämtningskostnaden från kvarvarande leverantörer. Att stödja mera markerade glesbygder i enlighet med vad motionären föreslår förefaller riksförbundet väl förenligt med den ambition statsmakterna låtit komma till uttryck i kungörelsen om mjölkpristillägg m. m. Ett statsbidrag att utbetalas till mejeri för hämtning från något mera avsides boende leverantörer skulle sålunda utgöra ett fullföljande av den tankegång kungörelsen redan uttryckt åt.